

Ewaluacja własna LGD

Wprowadzenie do tematu

Dr hab. inż. Jadwiga Stobiecka
Katedra Analizy Rynku i Badań Marketingowych
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
stobiecj@uek.krakow.pl

Plan prezentacji

- Podstawowe terminy i ich znaczenie
- Planowanie ewaluacji
- Fazy realizacji badania ewaluacyjnego
- Raport końcowy, jego struktura, upublicznienie i promocja
- Ewaluacja własna LGD – struktura raportu
- Cele ewaluacji własnej LGD
- Raport z badań – o co warto zadbać
- Raport z badań – zawartość opracowania
- Uwagi końcowe

Ewaluacja – definicja terminu

Definicja formalna dla potrzeb LGD

- **Ewaluacja** (*evaluation*) – ocena/oszacowanie jakości (stopnia) realizacji programu (tzn. jego faktycznych rezultatów) w stosunku do wcześniejszych założeń (tzn. oczekiwanych efektów). W przeciwieństwie do monitorowania lub kontroli ewaluacja odnosi się do efektów długoterminowych (oddziaływania). Zasadniczym celem ewaluacji jest stałe ulepszanie skuteczności i efektywności programów realizowanych przez władze publiczne. Przeprowadzana jest w celu osiągnięcia pozytywnych efektów społecznych i gospodarczych związanych bezpośrednio z danym programem oraz zwiększania przejrzystości i promowania działań podejmowanych przez władze publiczne. Ewaluacja jest wykonywana jako: ewaluacja wstępna, ewaluacja w połowie okresu realizacji oraz ewaluacja końcowa.
- Ewaluacja w szerszym znaczeniu to systematyczne badanie społeczno-ekonomiczne oceniające jakość i wartość programów publicznych.

Wyjaśnienie znaczenia

- Ewaluacja (ocena) oznacza dosłownie określenie wartości czegoś; w węższym znaczeniu stwierdzenie, w jakim stopniu program, plan, seria eksperymentów odniósł sukces w osiągnięciu zaplanowanego celu. Ewaluacja wymaga, aby mierzonym wynikom przypisać wartość. Jest ona czymś innym jak ocena skuteczności programów.

Rodzaje ewaluacji

- **Ewaluacja wstępna/Ocena szacunkowa** (Ex-ante evaluation) – ewaluacja przeprowadzana **przed rozpoczęciem realizacji programu operacyjnego**. Jej podstawowym zadaniem jest zweryfikowanie długoterminowych efektów wsparcia, zawartych w przygotowanych dokumentach programowych.
- **Ewaluacja/ocena w połowie okresu realizacji** (Mid-term evaluation) – ewaluacja dokonywana **w trakcie realizowania programu**. Jej celem jest oszacowanie stopnia osiągnięcia zakładanych celów w świetle wcześniej przeprowadzonej ewaluacji wstępnej, zwłaszcza pod względem dostarczonych produktów i osiągniętych rezultatów oraz określenie trafności zamierzeń w stosunku do aktualnych trendów społeczno-gospodarczych.
- **Ewaluacja końcowa/ocena pełna** (Ex-post evaluation) – ewaluacja dokonywana **po zakończeniu realizowanego programu operacyjnego**, której głównym celem jest określenie jego długotrwałych efektów, w tym wielkości zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności pomocy.

Istota monitoringu

Definicja formalna dla potrzeb LGD

- **Monitorowanie** (*monitoring*) – to systematyczna obserwacja wyselekcjonowanych wskaźników obrazujących dynamikę i strukturę zjawisk objętych celami projektów, programów operacyjnych, strategii wykorzystania Funduszu Spójności i Narodowego Planu Rozwoju oraz Podstaw Wsparcia Wspólnoty, mająca na celu zapewnienie informacji zwrotnych na temat zgodności przebiegu realizacji tych dokumentów z ich harmonogramem.

Wyjaśnienie znaczenia

- **Monitorować** (*monitor*) oznacza tyle co śledzić, badać. Monitorować można urządzenie, aby wykryć jakąś wadę działania, grupę ludzi w celu nadzorowania ich zachowania lub samego siebie w celu oceny osobistych, wewnętrznych procesów o charakterze poznawczym lub emocjonalnym (to ostatnie bliskie jest pojęciu introspekcja).
- Ogólnie ujmując monitorowanie dotyczy badania jakiegoś obiektu celem nadzorowania czy badane zjawisko dotyczące tego obiektu przebiega prawidłowo.

Kryteria ewaluacji - trafność

Definicja formalna dla potrzeb LGD

- **Trafność (*relevance*)** – stopień, w jakim przyjęte cele projektu odpowiadają zidentyfikowanym problemom w obszarze objętym projektem i/lub realnym potrzebom beneficjentów.

Wyjaśnienie znaczenia

- Trafność w tym znaczeniu to **związek/zgodność (z tematem)**, odniesienie do czegoś – zgodność przyjętych celów z problemami, które wymagają interwencji lub potrzebami jakiejś grupy/beneficjentów.
- W naukach społecznych **trafność (*validity*)** ma też inne znaczenie – jest to właściwość sądu prawdziwego, poprawnego, zgodnego ze stanem rzeczy. W odniesieniu do narzędzi pomiarowych (np. wyskalowanych odpowiedzi w kwestionariuszach ankiety/wywiadu) oznacza **właściwość informującą czy narzędzie mierzy to, do pomiaru czego zostało stworzone** (w przypadku wskaźników jest to problem, czy wskaźnik wskazuje to zjawisko, które ma wskazywać – to, że kobieta ma parasolkę w torebce nie wskazuje faktu, że pada deszcz).

Kryteria ewaluacji - efektywność

Definicja formalna dla potrzeb LGD

- **Efektywność (efficiency)** – ocena poziomu „ekonomiczności” projektu, czyli stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych wyników i rezultatów, przy czym przez nakłady rozumie się zasoby finansowe, ludzkie i poświęcony czas.

Wyjaśnienie znaczenia

- W użytym powyżej znaczeniu chodzi o tzw. efektywność techniczną i ekonomiczną - „**wydajność**” czy „**produktywność**” projektu. Podstawowym pytaniem jest: *Od czego zależy dobrobyt jednostki i społeczeństwa* – o tym mają stanowić wyniki i rezultaty.
- Efektywność (*effectance*) to **także bycie kompetentnym**, radzenie sobie ze środowiskiem pracy/życia. Ten kontekst ma znaczenie przy ocenie pracy np. pracowników biura.

Kryteria ewaluacji - skuteczność

Definicja formalna dla potrzeb LGD

- **Skuteczność (*effectiveness*)** – ocena stopnia, na ile cele przedsięwzięcia, zdefiniowane na etapie programowania, zostały osiągnięte.

Wyjaśnienie znaczenia

- Skuteczność w rozumieniu powyższym najbliższa jest chyba znaczeniu przyjętemu z psychologii społecznej – z obszaru oceny efektywności programów (*outcomes assessment*) socjalnych lub behawioralnych – jako ocena wyników, rezultatów.

Kryteria ewaluacji – oddziaływanie/wpływ

Definicja formalna dla potrzeb LGD

- Oddziaływanie/wpływ (*impact*) – ocena związku pomiędzy celem samego projektu i celami ogólnymi czyli stopień, w jakim korzyści odniesione przez docelowych beneficjentów miały szerszy ogólny wpływ na większą liczbę ludzi w danym sektorze, regionie czy kraju.

Wyjaśnienie znaczenia

- W tym znaczeniu oddziaływanie jest rozumiane w sensie efektu, odzewu, raczej w rozumieniu odniesionych korzyści także przez innych członków społeczności. W małych społecznościach lokalnych ten wpływ, wywierany zarówno przez jednostkę na innych, jak i przez innych na jednostkę, niekoniecznie musi być pozytywny.

Kryteria ewaluacji – trwałość efektów

Definicja formalna dla potrzeb LGD

- **Trwałość efektów** (*sustainability*) – ocena faktu, czy pozytywne efekty projektu na poziomie celu mogą trwać do zakończenia finansowania zewnętrznego oraz czy możliwe jest utrzymanie się wpływu tego projektu w dłuższym okresie na procesy rozwoju na poziomie sektora, regionu czy kraju.

Wyjaśnienie znaczenia

- W tym znaczeniu określenie trwałości efektów jest tak naprawdę oceną czy rozwój zrównoważony, rozumiany jako rozwój, którego celem jest wzrost gospodarczy niezbędny do zapewnienia ludziom dobrobytu, po zakończeniu finansowania zewnętrznego jest możliwy.

Takiej oceny nie można dokonać bez ustalenia wpływu zmiennych zakłócających, związanych przede wszystkim z przedłużającym się kryzysem gospodarczym. Na pewno nie da się tego ustalić z pozycji Lokalnej Grupy Działania.

Planowanie ewaluacji

(jej konceptualizacja)

Polega ono na określeniu :

- potrzeby, wartości oraz znaczenia ewaluacji danego projektu/programu,
- możliwości jej realizacji,
- wykorzystania wyników oraz
- określeniu ewentualnych obszarów ryzyka i politycznych implikacji.

Planowanie ewaluacji – etap I

przyjęcie projektu do dalszej realizacji

- Doprecyzowanie celów i funkcji ewaluacji,
- Przewidywane konsekwencje oceny (usprawnienie, reorientacja, kontynuacja lub zaprzestaniu realizacji kolejnej edycji programu),
- Konsekwencje prawne i finansowe wykrytych nieprawidłowości,
- Zidentyfikowanie odbiorców ewaluacji.

Planowanie ewaluacji – etap II

określenie przedmiotu ewaluacji

Określenie między innymi:

- typu interwencji i jej specyfiki,
- harmonogramu realizacji przedsięwzięcia,
- celów interwencji,
- obszaru objęty interwencją ,
- informacji opisujących rzeczywisty przebieg realizacji i sposób wdrażania (np. strategii)
- momentu, w którym podejmujemy ocenę,
- efektów programu (oczekiwane - nieoczekiwane, pozytywne - negatywne, krótko- i długofalowe itd.),
- informacji opisujących stopień osiągnięcia celów przedsięwzięcia (wyrażane poprzez wskaźniki osiągnięcia celów),
- informacji koniecznych do oceny makroekonomicznego oddziaływania przedsięwzięcia.

Planowanie ewaluacji – etap III

ustalenie zakresu ewaluacji

- Krok 1. Ustalenie poziomu badania (rodzaj projektu)
- Krok 2. Ustalenie ram, czyli określenie, jak szeroko przeprowadzimy badanie (ile i jakie interwencje)
- Krok 3. Określenie perspektywy czasowej (po jakim czasie badamy)
- Krok 4. Określenie znaczenia pojęć (z odbiorcami i respondentami)
- Krok 5. Sformułowanie problematyki badań (pytania badawcze)

Projektowanie ewaluacji (operacjonalizacja)

Stworzenie procedur obejmujących:

- Dobór i zdefiniowanie wskaźników i zmiennych;
- Wskazanie zbiorowości, w której realizowane będą badania;
- Wybór metod i technik badawczych, baz źródłowych;
- Podjęcie decyzji odnośnie zasad analizy uzyskanego materiału empirycznego;
- Wybór metod oceny;
- Oszacowanie zasobów niezbędnych do realizacji projektu;
- Podjęcie decyzji co do wyboru wykonawcy.

Realizacja badania ewaluacyjnego

- Faza strukturyzacji,
- Faza obserwacji,
- Faza analiz,
- Faza oceny,
- Opracowywanie raportu końcowego, jego upowszechnienie i promocja.

Faza strukturyzacji obejmuje

- Opracowanie projektu ewaluacji w obszarze wyboru oraz dookreślenia kryteriów i elementów, które mają być poddane ewaluacji;
- Wybór wskaźników, za pomocą których będzie badane dane zjawisko;
- Wybór metodologii badania ewaluacyjnego;
- Wybór i opracowanie narzędzi obserwacji;
- Określenia sposobu dotarcia do respondentów badania.

Faza strukturyzacji a popełniane błędy

- **schematyzm w doborze metod badawczych,**
- **zbyt szeroki projekt ewaluacji;**
- **niedoszacowanie zasobów finansowych lub ludzkich po stronie zamawiającego**
- **zbyt krótki czas przewidziany na rzetelne przygotowanie projektu,**
- **brak elastyczności ze strony zamawiającego** (w przypadku zamówień publicznych – ograniczenia wynikające z SIWZ i oferty wykonawcy),
- **ograniczenia w komunikacji lub brak współpracy pomiędzy wykonawcą/zamawiającym/grupą sterującą ds. ewaluacji,**
- **brak jasnej strategii ewaluacji** (dla kogo przeprowadza się ewaluację? Jaki jest jej cel? Jak wykorzystać wyniki? itd.),
- **•błędna bądź niepełna identyfikacja potrzebnych źródeł danych zastanych,**
- **brak jasnego podziału kompetencji i zadań pomiędzy członkami zespołu.**

Faza obserwacji obejmuje zbieranie:

- danych zastanych (dokumentacja, dane z monitoringu, wcześniejszych ewaluacji, ekspertyz),
- danych terenowych.

Główne wady to:

- Brak zróżnicowania narzędzi badawczych
- Zbyt rozbudowane narzędzia badawcze, co powoduje wręcz zalewanie danymi.
Respondenci odmawiają udziału w badaniu.

Faza analiz obejmuje:

- zbieranie danych do analizy,
- interpretację zebranych danych, ich porównanie i uchwycenie różnic, odkrywanie prawidłowości zachodzących procesów oraz podstawowych znaczeń i struktur,
- weryfikację hipotez,
- analizę przyczynowo- skutkową oraz
- oszacowanie efektów programu przy użyciu metod statystycznych, analizy jakościowej, modeli ekonomicznych, grup porównawczych, i in.

Błędy popełniane w fazie analiz:

- zbytnia koncentracja ewaluatorów na szczegółach, bez uchwycenia ogólnego obrazu wyników,
- brak weryfikacji hipotez,
- brak analizy przyczynowo-skutkowej,
- brak oszacowania efektów programu,
- pozostawanie w analizach na poziomie efektu brutto.

Faza oceny obejmuje:

- ocenę efektów programu w odniesieniu do uprzednio sformułowanych pytań ewaluacyjnych i w oparciu o przyjęte kryteria oceny.

Konstrukcja oceny powinna :

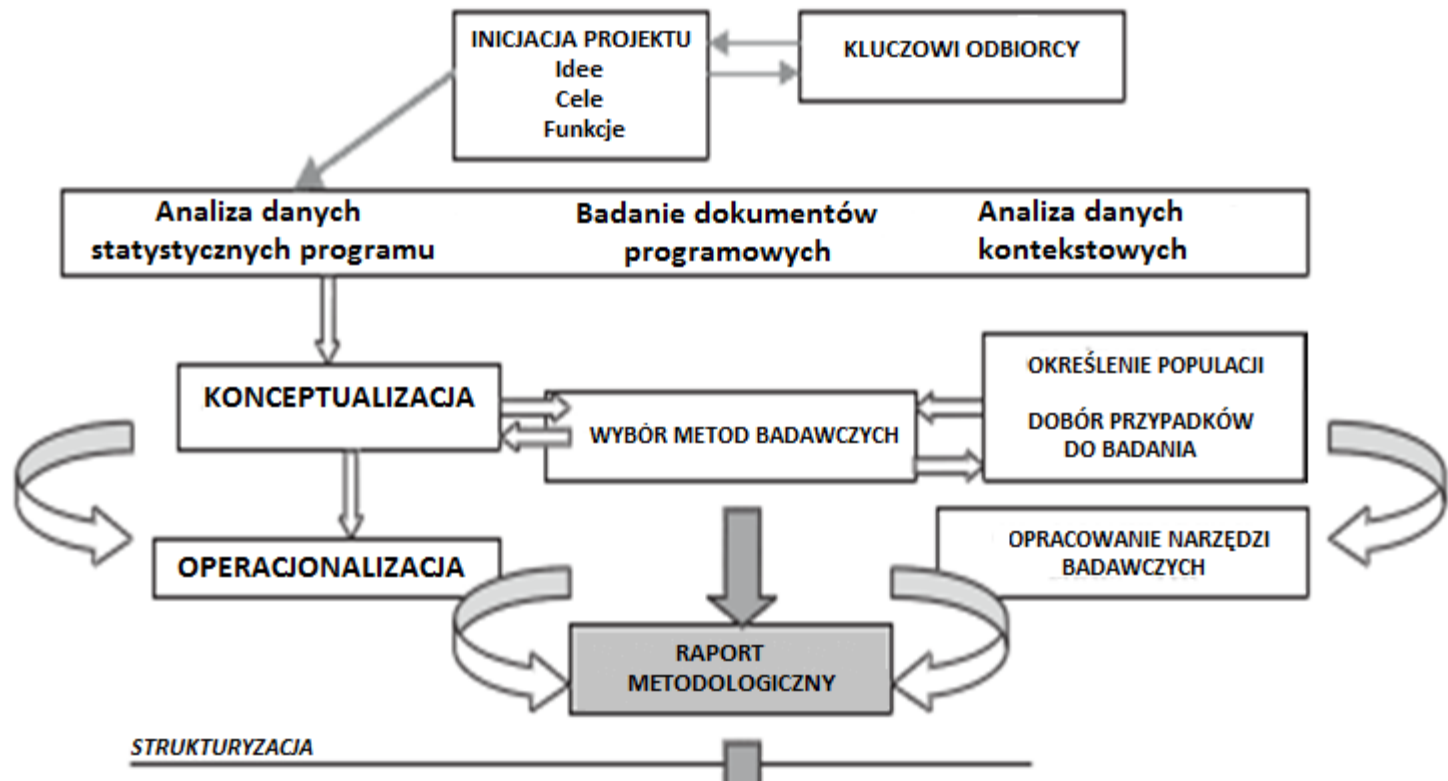
- z jednej strony, ułatwiać zespołowi jej rzetelne przeprowadzenie,
- z drugiej zaś – ułatwiać odbiorcom zrozumienie jej przebiegu i podstaw wydanych osądów.

Narzędzia oceny: analiza kosztów i korzyści, analiza kosztów i efektów, analiza wielokryterialna, panel ekspertów, benchmarking.

Błędy popełniane w fazie oceny:

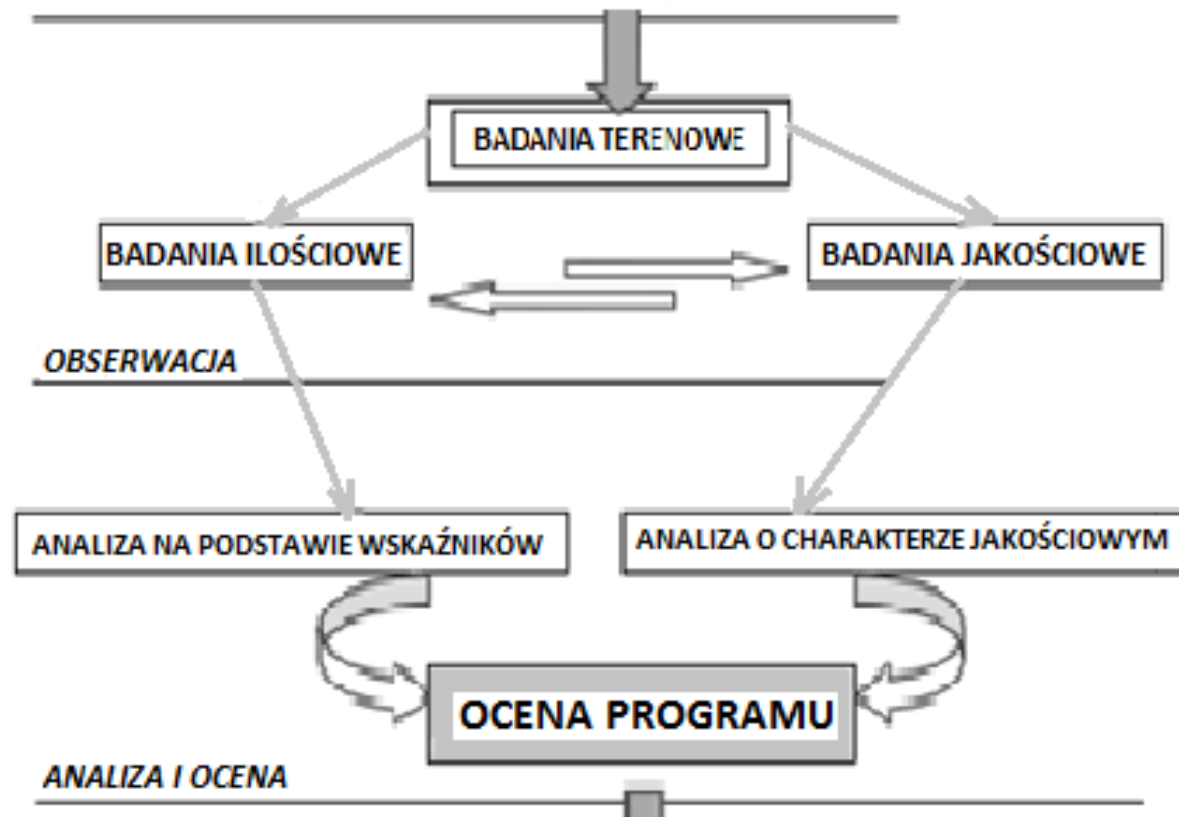
- **ocena efektów programu bez pełnego odniesienia się do uprzednio sformułowanych pytań ewaluacyjnych lub przyjętych kryteriów oceny,**
- **brak mocnych podstaw oceny – uzasadnienia, oparcia na faktach, wynikach badań, wiarygodnych danych,**
- **brak przeniesienia wyników oceny na rzetelne oraz użyteczne wnioski i rekomendacje,**
- **brak dyskusji/interpretacji w gronie ekspertów/odbiorców, przez co wyniki oceny mogą być ograniczone jedynie do subiektywnej interpretacji ewaluatorów,**
- **brak zastosowania zróżnicowanych narzędzi prezentacji wyników oceny (dostosowania wyników do odbiorców).**

Proces ewaluacji - faza strukturyzacji

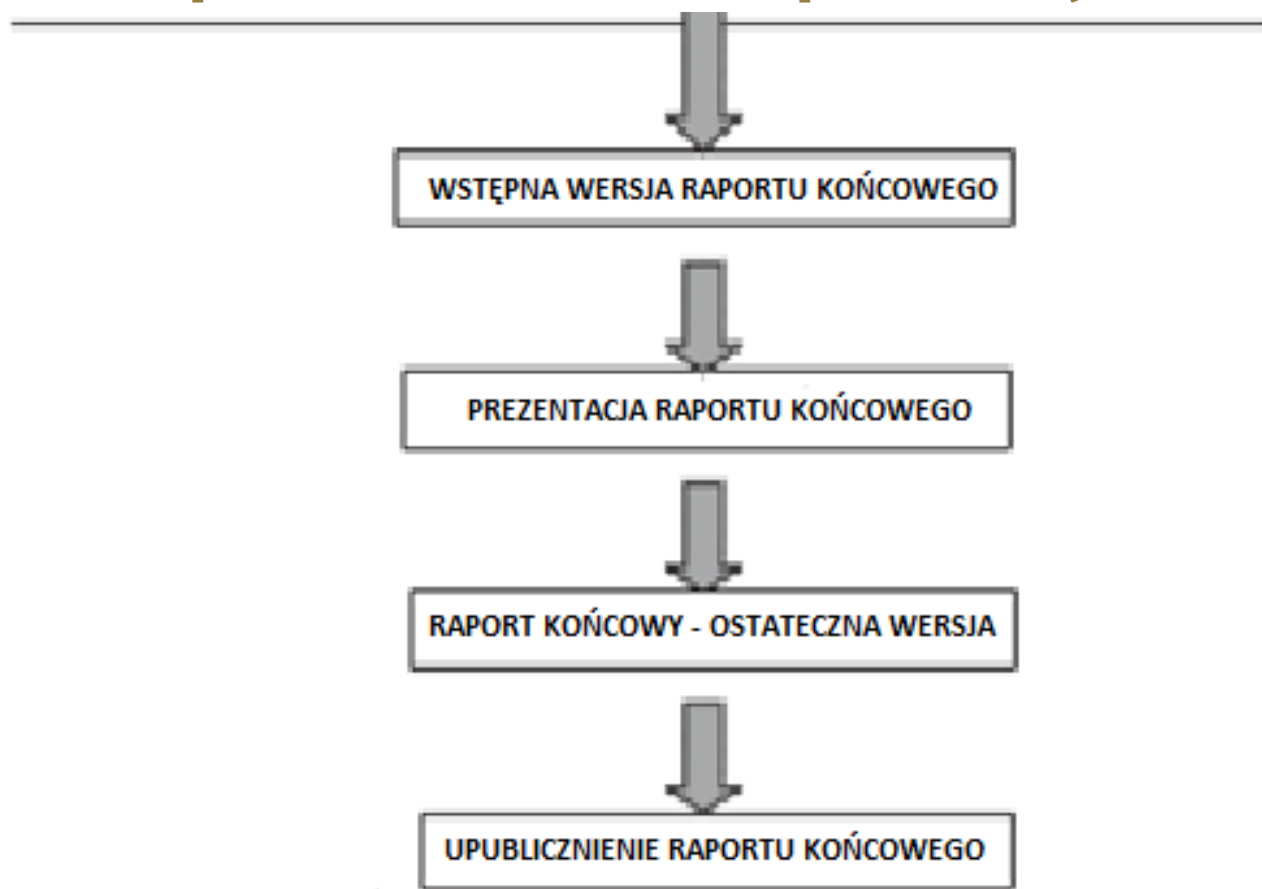
Źródło: A. Haber, 2007 za E Guba, Y. Lincoln 1981

Proces ewaluacji – fazy obserwacji oraz analizy i oceny

Źródło: A. Haber, 2007 za E Guba, Y. Lincoln 1981

Proces ewaluacji – faza opracowywania raportu końcowego, jego upowszechnienie i promocja

PREZENTACJA I PROMOCJA WYNIKÓW

Źródło: A. Haber, 2007 za E Guba, Y. Lincoln 1981

Raport końcowy, jego upublicznienie i promocja

Napisanie i zaprezentowanie raportu w zrozumiałej formie jest sztuką.

Bez promocji wiele wartościowych projektów pozostanie niezauważonych.

Fazy emocjonalne ewaluacji własnej

- 😊 Faza entuzjazmu
- 😐 Faza milczącej pracy
- 😞 Faza agresywnego milczenia
- ☠️ Faza wyczerpania

Faza refleksji nad ewentualnymi zmianami:

- co usprawnić,
- co reorientować,
- co kontynuować,
- z czego zrezygnować?

Cele ewaluacji własnej LGD

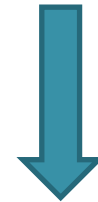
- Poprawa własnych działań – upewnienie się, że wszystko jest pod kontrolą

Rodzaj introspekcji
tylko na potrzeby LGD

Cele ewaluacji własnej LGD

- Weryfikacja założeń strategicznych i ich ewentualna aktualizacja

Informowanie społeczności lokalnej o:

- ✓ kierunkach działań,
- ✓ postępach prac w określonych obszarach,
- ✓ planowanych zmianach.

Cele ewaluacji własnej LGD

- Ewaluacja działań związanych z realizacją strategii

Rozliczenie projektu,
przygotowanie dokumentacji
dla instytucji nadzorujących
postępy prac

Raport z badań – o co zadbać

1. Właściwy tytuł dokumentu, autor, rok sporządzenia raportu (ułatwi powoływanie się na dokument i odszukanie go)
2. Spis treści, w którym strony odpowiadają właściwym punktom w tekście (najlepiej na początku dokumentu)
3. We wstępie określić co jest przedmiotem opracowania, jaki jest jego cel i przyjęte kryteria ewaluacji (odbiorcy zwykle czytają wprowadzenia i uwagi końcowe)
4. Nie męczyć czytelnika szczegółami technicznymi, od tego są aneksy/załączniki umieszczane na końcu opracowania
5. Wprowadzić tytuły tabel i rysunków oraz ich spis na końcu dokumentu (z powodów jak w punkcie 1.)
6. Dobry raport powinna bez trudu zrozumieć osoba inteligentna, nie będąca specjalistą z danej dziedziny

Raport z badań – ramowy zarys treści opracowania

- Spis treści
- Wstęp
- Założenia i metodyka badań
- Rozdziały merytoryczne (*w zależności od potrzeb: Ewaluacja Lokalnej Strategii Rozwoju, Ewaluacja działań związanych z realizacją LSR, Ewaluacja pracy LGD*)
- Podsumowanie i rekomendacje
- Spis tabel i rysunków
- Załączniki

Raport z ewaluacji Lokalnej Strategii Rozwoju – przykładowy spis treści (wariant I)

- ❑ Wstęp
- ❑ Ustalenia terminologiczne
- ❑ Cele, założenia i metodyka badań ewaluacyjnych
- ❑ Ewaluacja Lokalnej Strategii Rozwoju
 - Analiza dokumentu
 - Analiza wskaźników
 - Propozycje zmian
 - Analiza SWOT w kontekście nowych celów
- ❑ Uwagi i rekomendacje
- ❑ Spis tabel
- ❑ Spis rysunków
- ❑ Załączniki

Raport z ewaluacji działań związanych z realizacją LSR– przykładowy spis treści (wariant II)

- ❑ Wstęp
- ❑ Cele, założenia i metodyka badań ewaluacyjnych
- ❑ Lokalnej Strategii Rozwoju – założenia, proces wdrażania i aktualizacja
- ❑ Ocena efektywności działań związanych z realizacją LSR
 - Charakterystyka beneficjentów
 - Nabory ogłoszone i rozstrzygnięte
 - Ocena realizowanych przedsięwzięć
- ❑ Wnioski i rekomendacje
- ❑ Spis tabel
- ❑ Spis rysunków
- ❑ Załączniki

Raport z ewaluacji własnej LGD – przykładowy spis treści (wariant III)

- ❑ Wstęp
- ❑ Cele, założenia i metodyka badań ewaluacyjnych
- ❑ Lokalna Grupa Działania jako jednostka nadzorująca wprowadzanie LSR
- ❑ Ocena efektywności LGD
- ❑ Procedury gwarantujące standard pracy Biura
- ❑ Dokumenty i ich archiwizacja
- ❑ Ocena współpracy ze społecznością lokalną
- ❑ Audyty wewnętrzne i kontrole zewnętrzne
- ❑ Podsumowanie i wnioski
- ❑ Spis tabel
- ❑ Spis rysunków
- ❑ Załączniki

Bibliografia

- Haber A. [2007], *Proces ewaluacji ex-post – konceptualizacja, operacjonalizacja, realizacja badania ewaluacyjnego*. W: Agnieszka Haber (red.). *Ewaluacja ex-post. Teoria i praktyka badawcza*. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, ss. 43-58.
- Instrukcja sporządzania lokalnej strategii rozwoju.
- Olejniczak K. [2007], *Teoretyczne podstawy ewaluacji ex-post.*, W: Agnieszka Haber (red.). *Ewaluacja ex-post. Teoria i praktyka badawcza*. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, ss. 15-43.
- Reber A.S., Reber E.S. [2005], *Słownik psychologii*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 maja 2008 r. w sprawie szczegółowych kryteriów i sposobu wyboru lokalnej grupy działania do realizacji lokalnej strategii rozwoju w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 103 poz. 659)
- *Słownik socjologii i nauk społecznych* [2008], red. G. Marshall, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- *Słownik współczesnego języka polskiego* [1998], Wydawnictwo WILGA, Warszawa.
- *Zasady i sposób dokonywania oceny (ewaluacji) własnej – instrukcja*.

Pomyślnych wiatrów!

Dziękuję za uwagę.